

**XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING O'QUV MASHG'ULOTLARINI
REJALASHTIRISHDAGI O'RNI****Shamsiddinova Adiba Muzaffar qizi***Buxoro innovatsiyalar**universiteti magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro baholash dasturlarining, jumladan PISA, TIMSS, va PIRLS kabi tadqiqotlarning o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirishdagi o'rni yoritilgan. Ta'lim jarayonini xalqaro mezonlar asosida baholash ta'lim sifatini oshirish, o'quv dasturlarini yangilash va o'qitish usullarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Maqolada xalqaro baholash natijalari asosida o'quv rejalari va mashg'ulot mazmunini zamonaviy kompetensiyalarga yo'naltirish muhimligi, shuningdek, o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirish bo'yicha takliflar keltirilgan. Dasturlar ta'lim muassasalarida tahliliy fikrlash, amaliy ko'nikmalar va hayotiy vaziyatlarga mos yondashuvni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro baholash dasturlari, PISA, TIMSS, PIRLS, o'quv mashg'ulotlari, rejalashtirish, ta'lim sifati, funksional savodxonlik, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, o'quv dasturi, tahliliy fikrlash, innovatsion yondashuvlar

Mamlakatimizda yurtboshimiz boshchiligida ta'lim sifati va samaradorligini oshirish bo'yicha qilinayotgan barcha islohotlardan ko'zlangan maqsad - barkamol insonni voyaga yetkazish, yurt istiqbolini porloq qilishdan iboratdir. Respublikamizda olib borilayotgan siyosatning va Prezidentimiz da'vatlarining mohiyatini ham ma'naviyati teran, boshqalar fikriga ergashmaydigan, iymon-e'tiqodi sof avlodni yetishtirish masalasi tashkil etadi. O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarish, o'quv-tarbiya jarayoniga ta'limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi qabul qilindi. Konsepsiyada bir qator vazifalar belgilandi. O'zbekiston Respublikasining 2030-yilga kelib PISA (The Programme for International Student Assessment) Xalqaro miqyosda o'quvchilarni baholash dasturi reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish vazifasi belgilab berildi.

Zamonaviy ta'lim tizimlarida sifat va samaradorlikni ta'minlash uchun o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish jarayoni juda muhim hisoblanadi. Xalqaro baholash dasturlari (PISA, TIMSS, PIRLS) esa o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini aniq mezonlar asosida baholab, o'quv jarayonini samarali tashkil etishda muhim yo'nalishlar

beradi. Shu bois, ushbu dasturlar o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirishda asosiy nazariy va amaliy manba sifatida xizmat qiladi.

Xalqaro baholash dasturlari orqali olingan natijalar ta'lim jarayonida quyidagi yo'nalishlarda samarali foydalaniladi.

Ta'lim mazmunini aniqlash va yangilash: O'quvchilarning amaliy ko'nikmalari, funksional savodxonligi bo'yicha xalqaro standartlarga mos keladigan o'quv dasturlari ishlab chiqiladi. O'quv maqsadlarini belgilash: Baholash natijalari asosida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan aniq va o'lchab bo'ladigan maqsadlar qo'yiladi. O'qitish metodikalarini tanlash: Turli ta'lim usullari va metodlarini sinovdan o'tkazish hamda samaradorligini baholashda xalqaro baholashdan olingan ma'lumotlar hisobga olinadi.

Xalqaro baholash dasturlari — PISA, TIMSS, PIRLS kabi — ta'lim sifatini xalqaro miqyosda solishtirish va baholash imkonini beradi. Ushbu dasturlar natijalari o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, quyidagi jihatlar bilan ta'minlaydi:

1. Ta'lim mazmunini yangilash va moslashtirish - xalqaro baholash natijalari o'quvchilarning real hayotda zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarini ko'rsatadi. Bu ma'lumotlar asosida o'quv mashg'ulotlarining mazmuni zamonaviy talablar va kompetensiyalar doirasida qayta ko'rib chiqiladi.

2. O'quv maqsadlarini aniq belgilash - baholash natijalari o'quvchilarning qaysi sohalarida zaifligi yoki kuchliligi haqida ma'lumot beradi. Shu asosda mashg'ulotlarda erishilishi kerak bo'lgan aniq va o'lchab bo'ladigan maqsadlar belgilanadi.

3. Metodik yondashuvlarni takomillashtirish - natijalar ta'lim jarayonida qaysi metodlar samarali ekanini aniqlashga yordam beradi va o'qituvchilarga faol, muammoli va interfaol o'qitish usullarini qo'llashni rag'batlantiradi.

4. Individual va guruh darajasida differensial yondashuvni qo'llash - baholash natijalari yordamida o'quvchilarning individual o'ziga xos ehtiyojlari aniqlanadi va mashg'ulotlarda ularning darajasiga moslashtirilgan vazifalar ishlab chiqiladi.

5. Ta'lim sifatini doimiy monitoring qilish - xalqaro baholash natijalari o'quv jarayonining samaradorligini baholash va kerakli joylarda tuzatishlar kiritish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro baholash dasturlarida berilgan topshiriqlar tahlili o'quv mashg'ulotlari mazmuni va shakllarini rejalashtirishga yo'naltiriladi. Muammoli va loyiha asosida o'qitishda o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Differensial yondashuvda esa o'quvchilarning turli darajadagi bilim va qobiliyatlariga mos keladigan mashg'ulotlarni tashkil etiladi. Faol

o'qitish

shakllarida

guruh ishlar, munozaralar, interfaol texnologiyalar qo'llaniladi.

O'quv mashg'ulotlarini samarali tashkil etish uchun ularning mazmuni va shakllarini aniq belgilash muhimdir. Mazmun ta'limning maqsadlari va talablariga muvofiq o'quvchilarga yetkazilishi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z ichiga oladi. Mashg'ulot shakllari esa o'quv jarayonining tashkil etilish usullarini bildiradi. Mashg'ulotlarning mazmuni quyidagicha tashkil qilinishi mumkin. Mazmun o'quvchilarning rivojlanishi uchun zarur bo'lgan konseptual, amaliy va kognitiv elementlarni qamrab oladi. Nazariy bilimlar bilan birga, muammoli vazifalar, loyiha ishlari va real hayotga tatbiq etiladigan ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlash, muammolarni hal etish, ijodiy yondashuv kabi kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratiladi.

- Ma'ruza va taqdimotlar: Nazariy bilimlarni yetkazish uchun asosiy shakl.
- Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilarni faol ishtirokga jalb qilish, ko'nikmalarni mustahkamlash uchun.
- Guruh ishlari va munozaralar: Hamkorlikda ishlash, fikr almashish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.
- Loyiha va muammoli ta'lim: O'quvchilarga real muammolarni hal qilish orqali bilimlarni chuqurlashtirish imkonini beradi.
- Interfaol texnologiyalar: Multimedia vositalari, onlayn platformalar orqali o'quv jarayonini diversifikatsiya qiladi.

Mashg'ulotlarning mazmuni va shakllarini aniq belgilash ta'lim jarayonining sifatini oshirishga yordam beradi. Zamonaviy ta'limda mazmun amaliy va kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan bo'lishi, shakllar esa o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlovchi interfaol bo'lishi lozim.

Xalqaro baholash dasturlari o'quv mashg'ulotlari davomida baholashning sifatini oshirishga yordam beradi. O'qituvchi mashg'ulot davomida o'quvchilarning bilim darajasini doimiy nazorat qiladi va kerak bo'lsa, o'qitish usulini o'zgartiradi. Baholash natijalariga ko'ra, zaif joylarga qo'shimcha e'tibor qaratiladi.

Ta'lim jarayonida baholash va o'quv mashg'ulotlari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, samarali ta'lim sifatini ta'minlash uchun ularning uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Baholash jarayoni o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash, o'qitish sifatini monitoring qilish hamda o'quv mashg'ulotlarini takomillashtirish uchun asos bo'ladi. O'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish: Baholash natijalari asosida zaif va kuchli tomonlar aniqlanib, mashg'ulotlarning mazmuni va metodlari shu ma'lumotlarga mos ravishda shakllantiriladi. Formatif baholashning roli: Mashg'ulot jarayonida o'quvchilarning tushunishi va yutuqlarini doimiy nazorat qilish, kerak bo'lsa o'quv metodlarini o'zgartirish imkonini beradi. Yakuniy baholash va o'quv samaradorligi:

Kurs yakunida amalga oshiriladigan baholash mashg'ulotlarning umumiy samaradorligini aniqlaydi va kelgusi darslar uchun tavsiyalar beradi.

Baholash usullari va o'quv mashg'ulotlaridagi integratsiya

- An'anaviy test va yozma ishlar: O'zlashtirish darajasini aniqlashda keng qo'llaniladi, mashg'ulot mazmuniga muvofiq tuziladi.

- Amaliy vazifalar va loyihalar: O'quvchilarning ko'nikmalarini amalda sinash imkonini beradi, mashg'ulotlarda faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvni ta'minlaydi.

- Self-baholash va o'zaro baholash: O'quvchilarning ta'lim jarayonida faolligini oshiradi, mas'uliyat va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Baholash jarayoni va o'quv mashg'ulotlari o'zaro uzviy bog'langan bo'lib, baholash orqali olingan ma'lumotlar mashg'ulotlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ularning uyg'unligi zamonaviy ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi va ta'lim sifatini yaxshilashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonda xalqaro baholash natijalari o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirishda quyidagicha qo'llanilmoqda: milliy o'quv dasturlari xalqaro standartlarga moslashtirilmoqda, o'qituvchilar uchun xalqaro baholash metodologiyasi asosida treninglar tashkil etilmoqda, o'quv materiallari va mashg'ulotlar faoliyatida amaliy ko'nikmalarga katta e'tibor berilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni / O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. 2017. 6-son, 70-modda.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-sonli qarori.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 29-apreldagi PF-5217 sonli Farmoni.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabrdagi 997-sonli qarori.

5. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Hooper, M. (2016). *TIMSS 2015 International Results in Mathematics and Science*. TIMSS & PIRLS International Study Center.

6. Campbell, C., & Evans, J. (2014). *International Assessments and Global Education Reform: The Impact of PISA on National Education Policymaking*. Routledge.

7. Sadovaya, E., & Shakirova, G. (2020). *The Role of International Assessments in Improving Teaching and Learning: Evidence from Uzbekistan*. Journal of Educational Research, 12(3), 45-59.

8. Qurbonova M.F. Boshlang'ich ta'limda xalqaro dasturlar, Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi, 2023-yil, 8-son, 809-812 b.

9. Qurbonova M.F. Mustaqil ishlarni tashkil etish asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan metodlar // Mug'allim ham yzliksiz bilimlendirio'. – Nukus, 2021. – B. 112-116.

10. Ковалева, Г.С. Результаты международного сравнительного исследования PISA в России /Г. С. Ковалева, Э. А. Красновский, Л. П. Краснокутская, К. А. Кра.снянская // PISA – Международная программа оценки знаний и умений учащихся. Москва: Центр ОКО ИОСО РАО, 2001. -20 с.